

CEVDET PAŞA'NIN İŞKODRA'YA ME'MÛRİYETİNE ÂİD VESİKALAR

M. Cavid Baysun

12

Gusinye mevki'i kumandanı izzetlû Ali Bey'e

MukadJemâ vârid olup cevâbı dahi yazılmış olan tahrîrât-ı behiyyelerinin siyâk-ı ifâdesinden ve diğeri istihbârât-ı dâ'iyânemden mevcûd iki taburun ol tarafda meştâ-nişîn olmasında muzâ-yaka ve sıkıntı çekileceği anlaşılmış ise de ne çâre ki Karadağ'lıların Bosna tarafında asâkir-i şâhâne ile muhârebe üzere oldukları mevâdd-ı ma'lûmeden olmasıyle eğer Gusinye'deki taburlar ol tarafdan kaldırılacak olsa Vasovik eşkiyası Kolaşin ve Gaçka taraflarına tesallut edecekleri der-kâr olduğundan bu kışın mezkûr taburların Gusinye havâlisinden kaldırılmaması icâb-ı hâlden görünmüştür. Askerde iskorpit (scorbut) zuhûr eylediği istihbâr olunmağla buna te'essûf olunmuştur. Ma'lûm-ı vâlâları olduğu üzere bu illetin adem-i zuhûru için askere bir iş bulup câ-be-câ hareket ettirmek lâzım gelirdi. Ne hâl ise mādâmki zuhûr eylemiş def'i çâresine bakılmak lâzım gelip bu dahi askere turşu veyâhud sirkeli çorba yedirmekle kâbil olamaz ise bu tarafdan gönderilmek üzere keyfiyetin iş'ârına intizâr üzereyim. Serdâr-ı ekrem hazretleri öte tarafdan eşkiyâ üzerine bir hareket edip gerek usâtta ve gerek Karadağ'lılardan mürekkeb bir orduyu münhezim ve perişân eylemiş ve meydân-ı harbde düşen külliyetli telefâtın ekseri Karadağ'lı olduğu sonradan tebeyyün eylemiş ve Piva nâhiyesine asâkir-i şâhâne girip zabt etmiş olmasına nazaran beri tarafdan dahi Vasovik nâhiyesinin zabtı husûsuna teşebbüs olanmak muvâfık-ı vakt ü hâl olabilir; ve bu maksadın husûlü için bu havâliden ol tarafa bir tabur şeşhâneci daha gönderilmek ve bir mikdâr dağlı askeri tedârük olunmak kâbil olur ise de mevsim-i şitâ

pek tekarrüb eylediğinden böyle bir hareket-i mühimme-i askeriyye teşebbüs olunmak münâsib olup olmayacağı dahi cây-i mutâlâ'adır; ve asıl cây-i mutâlâ'a dağlılardan ve Gusinye ahâlisinden nâhiye-i merkûme üzerine hareket ettirilecek kesân yağmâgerliğe ibtidâr ile politikaca müşkilât çıkarmaları ihtimâlidir. Binâ-en-alâ-zâlik Bosna tarafında Piva nâhiyesinin zabt olunduğu gibi bir güne yağmâgerlik vukû'a gelmemek şartıyla Vasovik üzerine hareket olunmasına dahi me'zûniyet verebilirim. Zaman müsâ'id olsa kendim dahi oraya kadar giderdim. Hâlbuki bu tarafda havalar bozulduğuna nazaran elbette ol tarafda alâim-i şitâ belirmiş olmak gerekir; ve bu sene olmaz ise de gelecek yazın bcher-hâl Vasovik üzerine hareket olunmak icâb-ı maslahattan görünmekle ve Gusinye müdrii nasb u irsâl olunmuş olan Abdullah Bey'in ol havâlice vukûf ve ma'ûmâtı olduğundan bu husûsa dâir anınla dahi lâkırdı ederek Vasovik üzerine hareket olunmasının münâsib mevsimi ne zamandır ve ne yolda hareket olunmak lâzımdır, bu bâbda olan ma'lûmât ve tahkîkât-ı sa'âdetlerinin taraf-ı âciziye ber-tafsîl iş'âr buyrulmasına muntazırım. Bâkî emr ü irâde efendim hazretlerindir. Fi 25 rebî'ü-l-âhir 78.

13

Gusinye mevki'inde bulunan Kumandan izzetlü Ali Bey'e

28 rebî'ü'l-âhir sene 278 târihiyle müverrahan vârid olan bir kıt'a tahrîrât-ı behiyyelerini alıp Vasovik hâdisesine kesb-i ittilâ' eyledim. Ma'lûm-ı vâlâları olduğu üzere komisyon ma'rifetiyle Karadağ'ın hatt-ı imtiyâzı ta'yîn ü tahdîd olundukta Vasovik'i bâlâ öte tarafda ve Vasovik-i zir beri tarafda bırakılmıştır. Hâdis-i merkûme kangı Vasovik'de vuku' bulmuş olduğu eğerçi tasrih buyrulmamış ise de siyâk-ı ifâde-i aliyyelerinden anlaşıldığına göre hatt-ı imtiyâzın beri tarafında ya'nî Vasovik-i zir'de vâki' olmuştur. Şimdiki hâlde bizce hatt-ı imtiyâzı tecâvüz etmek kat'â câiz olamadığından bu bâbda her nasıl olursa olsun ahâlîyi bu vechile tecâvüzden men'a himmet buyrumaları me'mûriyyet-i aliyyelerine müteferri' mevâddandır. Vasovik-i zir bahsine gelince burası hatt-ı imtiyâzın beri tarafında olduğundan bütün bütün zabtına hakk u salâhiyyetimiz olup bunun için mukaddemâ baz'-ı tedârükâta dahi teşebbüs olunmuş iken her nasılsa iktizây-i hâl ile madde kesb-i

teahhur eylemiştir. Bu esnâda Serdâr-ı ekrem hazretlerinin Bosna tarafından asâkir-i şâhâne sevkile Piva nâhiyesini urup zabt eylediği gibi bizim dahi beri tarafdan Vasovik-i zir nâhinesini zabt etmekteyiz eğerçi muvâfık-ı hâl ü maslahat olabilir ve bunun için buradan ol tarafa bir tabur şeyhâneci daha gönderilir idi. Çi-fâide ki emârât-ı şitâ belirdi. Zann-i âcizâneme göre bundan sonra ol taraflarda harekât-ı askeriyye müşkil olur. Kaldi ki nâhiye-i merkûmeye asker sevk olunup da zabtına tesaddi olunduğu gibi külliyyetli Karadağlı'ların imdâda gelecekleri bi-ıştibâh olmağ-ı kuvvetli bulunmak lâzım gelir; ve dâ'ileri eğerçi askerlik etmemiş ve Vasovik nâhiyesine gitmemiş isem de bu havâliyi misâl ittihâz edip anladığıma göre böyle sarp dağlık yerlerde vukû' bulacak eşkiyâ muhârebelerinde malisorlardan dahi bir mikdâr asker bulunarak ileriye sevk olunmak icâb eder. Baş-ı-bozuk asâkir ise dâimâ karyeleri yağmâ vü gaaret ede-geldiklerinden icâb-ı vakt ü hâle göre başlarında söz anlar ve zabt u rabta muktedir rüesâ ve zâbitân olmadıkça bunları i'mâl ü istihdâm etmek câiz olamaz; ve bir de nâhiye-i mezkûrenin sûret-i zabtından ise keyfiyyet-i muhâfazası daha ziyâde mutâlâ'aya şâyândır. Zirâ burası ele alındığı gibi hatt-ı imtiyâzın sûret-i muhâfazası ne vechile olabileceğini bilmek ol mahalleri görmeğe mevkuftur; ve zann-i dâ'iyâneme göre müte'addid kule ve tabyalar yapılmak ve bir hayli asâkir-i muvazzafa tertib olunmak icâb eder. Vasovik'in ileri gelen koca-başları Karadağlı'lara haviyyen tarafdâr ve merbût iseler de ekser-i re'âyâsının beri tarafa celb ü imâlesi dahi kâbil olacağından içlerinden el peydâ ederek ibtidâ vergi ve ilâvelerinin sinin-i sâbıka beğâyâsı afvolunmak ve üzerlerine ağır vergi tarh olunmamak gibi ba'z-ı müsâ'adât ile celb ü istimâletlerine yol bulunup da anın üzerine nâhiye-i merkûme üzerine varılsa pek de büyük bir muhârebe vukû'a gelmeksizin ahâlî-i merkûmeyi dâire-i inkiyâda getirmek ve bu havâlinin sâir malisorları gibi kendi yerlerini yine kendilerine muhâfaza ettirmek kâbil olabileceği me'mûl olduğundan bu tarika da teşebbüs olunması münâsib görünür. Ancak tahkîkât-ı âcizâneme göre Gusinye ahâlîsi nâhiye-i merkûmenin kâffe-i arâzisinde tasarruf iddi'âsı edip nâhiye-i merkûme re'âyâsının bu mertebe zirve-i isyân ü şekâvete urûcları dahi toprak kavgasından ve Gusinye ahâlîsiyle miyânelerinde müstemirr olan kin ü adâvetten neş'et etme bir şey olmasıyla burası ele geçirildiği

hâlde Gusinye'liler ile Vasovik'liler miyânelerinde tehdüdüs edecek arâzî münâzeâtını bahi düşünmek iktizâ eder. Gusinye'lilerin Vasovik arâzisinde hakk-ı tasarrufları ne imiş ve şimdi tasavvur ve ümitleri nedir, ileride ne olabilir, buralara dâir mâlûmât-ı kâfiyem yoktur. Müdür vekili Abdullah Bey'in ol havâli ahvâline vuquf ve ma'lûmâtı olduğundan münâsib olur ise anınla dahi bu husûsâta dâir müşâvere ve müzâkere buyrulması muvâfık-ı maslahat olur. Çend rûz mukaddem Vasovik'e dâir taraf-ı vâlâlarına bir kıt'a tahrîrât yazmış idim. Henüz vâsil olamadığı işbu tahrîrât-ı behiyelerinden ma'lûm oldu. Gerek anın ve gerek bu tahrîrât-ı senâverânemin cevâbına muntazırım.

Fi'l-asl Gusinye hânedânından olup el-hâletü hâzihî Akova müdiri bulunan Ali Bey'in Gusinye müdürlüğüne tâyihi husûsu nezd-i vâlâlarında tasvîb ü tensîb buyurulmuş olup ancak her tarafda yerli müdirlerden türlü müşkilât zuhûr ede-geldiği cihetle ma'âşlı olarak yerli müdir istihdâm olunmaması bâ-irâde-i seniyye nizâma rabt olunmuş idüğinden mûmâ-ileyh Ali Bey'in Gusinye müdürlüğüne ta'yini nizâm-ı mevzû'una muhâlîf düşer. Burası her vechile müstesnâ olduğu cihetle tutalım ki böyle bir teng vakitte müstesnâ olarak mir-i mûmâ-ileyhin Gusinye müdürlüğüne tâ'yini husûsuna musâ'ede-i seniyye istihsâl olunabilsin; fakat mûmâ-ileyhin bu tarafda ba'zılardan hâlini sordum. "O dahi sâir Gusinye'liler gibi çendân râhat durmağı istemez bir zâttır" diyorlar. Korkarım sonra daha büyük hâdiselere bâ'is olmasın. Hâl-i hâzir üzerine akdemce Gusinye'ye bir liyâkatli müdirin ta'yin ü irsâli lâzım gelmekle Kaymakam Ahmed Paşa Meclis-i livâ âzâsı ile istişâre olundukta bu işe mûmâ-ileyh Abdullah Bey'den enseb kimesne bulunamıyacağını ifâde vü ihbâr etmeleri üzerine kendisi her ne kadar ba'z-ı a'zâr irâdiyle kabûlden imtinâ' sadedinde bulundıysada Meclis'in bi'l-ittihâd ibrâmiyle hâh ü nâ-hâh Gusinye'ye gönderilmiş idi. Tahrîrât-ı behiyelerinden dahi kendisinin dirâyeti anlaşılıyor. Lâkin Ali Bey gibi enf ü şiddet sâhibi birinin müdürlüğe ta'yini nezd-i vâlâlarında münâsib görülüyor. Dâ'ilerince ikisinin dahi hâli ve ol havâli ahvâli meçhûl olduğundan bu bâbda bir şey diyemem. Fakat Gusinye'liler lûtf ile kullanılmadıkları misillü pek de enf ile mu'âmele olduğuna takdîrce bütûn bütûn çizgiden çıkmaları ihtimâli vârid-i hâtır olmaz mı. Gusinye'ye tâbi Arjaniça karyesi ahâlisi ehl-i islâm iken geçen sene Vasoviklilere pey-rev olarak Karadağlu'ya tâbi' olduk-

ları ma'lûm-ı vâlâlarıdır. Buraları pek güzel muvâzene olunmak ve gaayet hakîmâne hareket edilmek lâzım gelir zann-ederim. Ma'â-mâ-fih hüsn-i idâre husûlü her neye mevkuûf ise icrâsı ferâiz-i hâliyedendir. Ancak Dersââdet'e avdet-i dâ'iyânem zamânı tekarrüb edip Mutasarrıf Paşa hazretleri dahi İşkodra'ya gelmek üzere olduğundan ve hîn-i vusûllerinde kendisine devr ü teslim-i ma'lûmat olunacağından ol vakit verilecek kararın icrâsı muvâfık-ı hâl u maslahat görünür. Şimdilik muktezây-i dirâyet ve fetânet-i fitriyeleri üzere icâb-ı hâl u mevki'e göre müteyakkızâne hareket ve bir taraftan hatt-ı intiyâzın ötesine tecâvüz olunmaması ve bir de akvâm-ı vahşiyenin âdeti olan yağmâgerlik hâlâtının vuqu'a getirilmemesi husûslarına sarf-ı vüs'-i makderet buyrulması bâbında emr ü irâde efendimindir.

Fi 3 cumâde'l-ülâ sene 278.

14

Gusinye mevki'inde bulunan Miralay izzetlû Ali Bey'e

Vasovik hakkında mâh-ı hâlin ikisi târihiyle müverrahan bir kıt'a tahrîrât-ı behiyelerini aldım. Mutâlâ'a-i vâlâlarına bir diyecek olmayıp yalnız onbeş-yirmi günde tahrîr olunan esbâbın tedârük ve tehyesi müşkildir deniliyor. Binâen-aleyh keyfiyeti bâ-telgraf Serdâr-ı ekrem hazretlerine dahi yazdım. Cevâbına muntazırım; ve bir de geçen gün Vasovik hakkında bir mutâlâ'a-nâme yazıp zât-ı âlilerine gönderilmiş idi. Şimdiye kadar vâsil olmuştur. Onun cevâbına dahi intizâr etmek lâzım geliyor. Mukaddemâ Vasovik'lileri dâire-i inkıyâda almak için gönderilmiş olan ilân-nâmelerin bir fâidesi olmadığı irâd buyrulmuş olup burası ma'lûmdur. Ancak tahkîkât-ı vâkı'aya göre bu ilânâtın te'siri olmamasına bir sebep dahi Gusinye kasabası ahâlisiyle Vasovik'liler beyninde müstemir olan kîn ü adâvet kazıyyesi olduğundan şunların mâ-beyni te'lif ve mâdâm ki Vasovik'liler hatt-ı intiyâzın beri tarafında bulunmuşlardır, her ne vakit olsa kuvve-i cebriyye i'mâliyle dâire-i inkıyâda getirilecekleri ifâdesiyle ba'z-ı mertebe dahi tahvîf olunsalar fâidesi olmaz mı, şurasında zihnim ilişdiğinden taraf-ı vâlâlarından isti'lâm-ı hâle mecbûr olmuş idim. Bâkî emr ü irâde hazret-i men-lehül-emrindir.

Fi 3 cumâde'l-ülâ sene 278.

15

Mağâm-ı vâlây-i Sadâret-i uzmâ'ya

Gusinye'lilerden üç yüz ki çete tarikiyle ya'ni ba'z-ı hayvânât gasb u yağmâ etmek emeliyle Vasovik nâhiyesine gitmek üzere beyinlerinde bahâne-i ittifağ ederek nâhiye-i merķûmeye vardıklarında Vasovik'liler çıkıp bağteten üzerlerine hücum ile içlerinden beşini idâm eylemiş ve beşini dahi yaralamış olduklarından vuķû'-ı hâli beyân zımında Gusinye mevķi'inde kumandan bulunan Miralay izzetlû Ali Bey bendelerinden dünkü pazartesi günü taraf-ı âcizâneme vârid olan bir kıt'a tahrîrât leffen takdîm-i pişgâh-ı haķâyık iktinâh-ı vekâlet-penâhileri kılındı. Mutâlâ'asından muhât-ı ilm-i âli-i âsafâneleri buyrulacağı vechile Vasovik'lilerden ahz-i intikâm dâ'iesiyle bundan sonra nahi Gusinye'lilerin nâhiye-i mekkûme üzerine hareket ve tecâvûzden geri durmıyacakları melhûz bulunduğundan bu bâbda ne vechile hareket olunmak lâzım gelir ise ana göre bir kıt'a ta'limât istemiştir. Böyle bir ta'limât itâsı mutlakâ re'y-i münir-i âli ve zihn-i derrâk-i mütelâli-i hidivilerinden iktibâs-ı envâr-ı hikmet ve haķikat etmeğe menût mevaddan olup hâlbuki maslahat nâzik ve zaman teng ü tetik olduğundan mîr-i mûma-ileyhi uzun uzadiye cevâbsız olarak hâl-i hayret ve intizârda bırakmağı dahi tecvîz edemediğim cihetle vuķûf ve ma'lûmât-ı ubeydânemin muhit olduğu mertebe bir kıt'a tahrîrât kaleme alınarak hemen bu kerre kendisine gönderilmiştir. Tahrîrât-ı merķûmenin bir sûreti dahi leffen takdîm-i pişgâh-ı haķâyık-iktinâh-ı vekâlet-penâhileri kılınmağla hatî'ât-ı kemterânem hâme-i af ü safh-ı cemil ve midâd-ı merhamet-i bi-adil-i âli-i âsafâneleriyle tashih buyrularak mîr-i mûmâileyhe ta'limât-ı lâzime ihsân buyrulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Zeyli

Hâdise-i merķûmeye dâir Gusinye meclisinin Mirlivâ izzetlû Ahmed Paşa'ya gelmiş olan bir kıt'a mazbatasında Gusinye ahâlisinin çiftlikât ve arâzisi kâmilen Vasovik nâhiyesi dâhilinde kalıp nâhiye-i merķûmenin فوطى nâm mahalde vâki' birkaç parça çayırlandırın otlarını zabt u itlâf etmek üzere buraya dahi hayvan sürmüş olduklarını ahâlî-i merķûme istihbâr eyledikleri esnâda Plava kasabasında kışlayacak asâkir-i şâhâne için konak hazırlamak üzere

Müdür vekili Abdullah Bey ile Meclis-i idâre âzâsı Plava'da bulduklarından kimesnenin haberi olmaksızın Gusinye kasabası ile Vusay karyesi ahâlisinden ba'zıları geceleyin mahâll-i merķûme azîmet etmek üzere tecemmü' edip Vasovik'liler ise evvelce keyfiyeti istihbâr eylemiş olduklarından hayvanlarını geri çekip kendileri pusuya yatmış olmalarıyla Gusinye'liler geldiği gibi üzerlerine hücum ettiklerinde bir-iki saat kadar mümtedd olan muhârebede beri taraftan beş kişi şehîd ve üç-dört kişi mecrûh olup ancak istihbâr edildiğine göre Vasovik'lilerin maktûl ve mecrûhu daha ziyâde olduğu muharrer olup mazbata-i merķûme işbu arîza-i âcizânemi temhîr ettikten sonra vâsil-ı dest-i ubeydânem olmasıyla ve posta kapanmak üzere bulunmasıyla hemen beyân-ı hâl ile tahşiye-i metn-i ubûdiyyete musâra'at kılındı. Her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fi 3 cumâde'l-ülâ sene 278.

16

Taraf-ı vâlây-i hazret-i Serdâr-ı ekremiye

Abd-i dâ'ileri alâ-hilâfi'l-kıyâs olarak İşkodra sancağının umûr-ı mülkiyye ve askeriyesine nezâret etmek üzere bu tarafa gelip hâlbuki bir âdem asker olmadığı hâlde asker işine nezâret etmek ve ale'l-husûs unsûr-ı askeriyeyi mülkiye işiyle berâber görmek ne kadar müşkil ve düşvâr olduğunu nezd-i sâmi-i hidivilerinde müstağni-i beyân olduğundan buraya gelemeden beri görülüp geçirirken müşkilâtın ta'dâd u tafsiline hâcet görmeyip yalnız ba'z-ı vuķû'ât-ı mühimmenin beyânına mübâderet olunmuştur. Mukaddemâ tertîb-i sâmi-i âsafâneleri üzere Vasovik için Gusinye'de ba'z-ı teheyüâta teşebbüs olunmuş ve Bosna tarafına hareket olduğu işitilmiş iken bu tarafca hasbe'l-hâl maddenin kesb-i teahhur etmesi mücib-i halecân-ı efkâr olup bu esnâda Gusinye meclisi âzâsiyle Vusay karyesi ahâlisi beyinlerinde bürûdet ve mübâenet vuķû'a gelerek karye-i merķûme hakkında kuvve-i cebriyeye imâl olunması için memleket meclisinden Miralay Ali Bey'e bir kıt'a mazbata verilmiş ise de cesâret edemiyerek bu taraftan istizân eylemiş ve hükümet-i mahalliyyenin bir şeye muktedir olmadığı haber verilmiş olmasıyla bir bâdire-i bâride çıkarılmamak için derhâl İşkodra vûcûhundan Podgoriça'lı Abdullah Bey Gusinye müdiri ta'yîn olu-

narak tenbihât-ı lâzime ile oraya gönderilmiş ve Vasovik maddesi için dahi taraf-ı zi-şeref-i âsafânelere mürâca'at edilmiş idi. İhsân buyrulan ta'limât-ı âsafâneleri icâb edenler ile lede'l-müzâkere bu sene Vasovik için lâzım olan tedârükâtın yetiştirilemeyeceği anlaşılmiş ise de Ali Bey'den dahi isti'lâm-ı hâl olunmuş idüğinden cevâbına intizâr üzere iken Gusinye'lilerden üç yüz kadar kesân tecemmü' ederek Vasovik üzerine hareket eylemiş olduklarına ve bundan böyle kendisince lâzım gelen hâl ü hareket hakkında bir kıt'a ta'limât istid'âsına dâir mîr-i mûmâ-ileyhin bir kıt'a tahrîrâtı geldi. Tahrîrât-ı merķūmenin bir sûreti leffen takdim kılınmıştır. Mîr-i mûmâ-ileyhin istediği ta'limâtı itâya kâfil ü kâfi ma'lûmât ve iktidâr-ı âcizânem olmadığı misillü kendisini uzun uzadıya hâl-i hayret ve intizârda bırakmağı dahi münâsib görmediğinden kendisine mufassal bir kıt'a mektûb tahrîr ü tesyîr kılınmıştı. Bunun dahi bir sûreti leffen takdim-i pişgâh-ı haķâyık-iktinâh-ı âsafâneleri kılındı. İcâb-ı hâlin hilâfı ve re'yi rezîn-i isâbet-karnî-i düstûrânelerine mûnâfi bir şey görüldüğü gibi hâtây-i dâ'iyânemin tashfihiyle hemen bu tarafa emr ü iş'âr buyrulması lâzime-i hâlden ve meftûr buyruldukları şîme-i kerîme-i merâhim-perverileri icâbından bulunmuştur. Bu tahrîrât-ı acz-âyât-ı ubeydânemin irsâli aķîbinde Gusinye meclisinin dahi hâdise-i merķūmeye dâir bir kıt'a mazbatası gelip hulâsa-i müeddâsında Gusinye ahâlisinin çiftlikât ve arâzisi kâmilen Vasovik nâhiyesi dâhilinde kalıp nâhiye-i merķūme usâtı bunları zabt ettiklerine kanâ'at etmiyerek ahâli-i merķūmenin تولى نام mahâlde vâki' bir kaç parça çayırlarının atlarını zabt u itlâf etmek üzere buraya dahi hayvan sürmüş olduklarını ahâli-i merķūme istihbâr eyledikleri esnâda Plava kasabasında kışlayacak bir tabur asâkir-i şâhâne için konak hazırlamak üzere Müdür-i kazâ Abdullah Bey ile Meclis âzâsı Plava'ya gitmiş bulduklarından kimsenin haberi olmaksızın Gusinye kasabası ile Vusay karyesi ahâlisinden ba'zıları geceleyin mahâll-i merķūme azîmet etmek üzere tecemmü' edip Vasovikliler ise evvelce keyfiyeti istihbâr eylemiş olduklarından hayvanlarını geri çekip kendileri pusuya yatmış olmalarıyla Gusinye'liler vardıkları gibi üzerlerine hücum ettiklerinde bir-iki saat kadar mümtedd olan muhârebede beri tarafda beş kişi şehid ve üç-dört kişi mecrûh olup ancak istihbâr olduğuna göre Vasovik'lilerin maktûl ve mecrûhu daha ziyâde olduğu münderic bulunmuştur. İşte bundan sonra mîr-i mûmâ-iley-

hin Vasovik'in zabtı hakkında tedâbir-i lâzimeyi hâvi olan bir kıt'a tahrîrâtı gelip hulâsatü'l-hulâsası bâtelgraf pişgâh-ı sâmi-i serdâr-ı ekremilerine arz olunmuş idi. Mazmûnu Vasovik'in zabtı murâd olduğu hâlde bir tabur şeshâneci ile beş bin başı-bozuk asker ve icâb eden kâffe-i levâzımâtının derhâl tedârük ü irsâli ve bu hareketin onbeş-yirmi gün zarfında icrâsı lâzım idüğünden ibârettir. Hâlbuki bu müddet zarfında tedârükât-ı lâzimenin üçde biri fi'le gelemeyeceği müsellemtandır; ve dağlılardan cem' ü sevk olunacak asker rüesâsı ile evvel-i emirde yağmâgerliğe sapsıyacıklarına dâir kavî muķâveleler olunarak bu sûretle bunları istenilen sûrette istihdâm edebileceğini Mirlivâ izzetlü Ahmed Paşabendeleri eğerçi ifâde etmiş idi. Lâkin ol aralık anın dahi buradan infikâki câiz değıl idi. Ba'z-ı erbâb-ı vuķûfun ifâdesine nazaran Vasovik üzerine hareketin iki zamanı olup biri rûz-ı kasımdan otuz-kırk gün mürûruna kadar ve diğeri bahâra doğru karlar erimeğe başladığı vakittir. Zîra nâhiye-i merķūme ahâlisi yazın çoluk ve çocuklarını yaylalara çıkarıp üzerlerine hareket olduğuna gibi Karadağ'dan dahi külliyyetli imdâdları gelir; ve eyyâm-ı şitâda eğer çi Karadağ'dan imdâd gelmez ise de beri tarafdan dahi hareket müşkil olur. Ammâ bu mevsimde zahirelerini iddihâr ile hânelerine yerleşip bir tarafa hareket edemeyeceklerine ve Karadağlıların mu'aveneti dahi su'ûbetli olduğundan tamam urulacak mevsimdir. Kış sonu dahi aynıyle böyle müsâ'iddir diyorlar. Şimdi bir ay zarfında esbâb-ı lâzimenin tedârük ve tehyesi kâbil olamayacağı der-kârdır. Bahâr için lâzım gelen tedarükâtı dahi şimdiden düşünmeğe başlamak lâzımdır zannedirim; ve ol vakit dağlılardan bir mıkdâr asker tertîb ye yağmâgerlik etmemek üzere evvece rüesâsı ile muķâvele olunarak istihdâmları kâbil idüğünü ba'zıları iddi'â ederler. Abd-i dâ'ileri bu vechile bir bir kaç bin başı-bozuk asker tertîb ve istihdâm olunabileceğini zihnince mümkün olur, diyor isem de külliyyetli başı-bozuk askerini matlûb vechile zabt u rabt tah-tında tutmak mümkün olamaz zannediyorum. Ancak ne cengde buludum ve ne de şimdiye kadar böyle asker kullandım. ليس الخبر كالمیان kâ'idesince yalnız kâğıd üstünde görmek böyle işlerde re'y ü hükme kâfi olamaz. Fakat bu tarafda bulunduğum müddetçe bir maslahat-ı mühimmenin te'hîrine sebep olmakdan havf ederek ba'z-ı ma'rûzât-ı telgrafiyye ile efendimizi tasdi'a mecbûr olmuş idim; ve bu tafsilâtın garaz-ı aslî dahi bu tarafın ahvâlini efendimize bil-

dirmekden ibârettir. Yoksa Vasovik üzerine hareket olunacak olduğu takdirde ne tedbir olunmak ve kumandanlığa kim ta'yin kılınmak lâzım gelir, buralarını ihâta edecek mertebe ma'lûmât-ı kâfiye efendimizden başka kimsede olmadığı müsellemtandır. Kumandan Ali Bey bendeleri iki kıt'a tahrîrâtında dahi Akova müdürü Ali Bey'in serî'an Gusinye müdürlüğüne ta'yinini inhâ etmiş olup ancak ma'lûm-ı âlî-i âsafâneleri olduğu üzere Gusinye kazâsı fi'l-asl Bosna'ya mülhak ve ahâlisi boşnak olduğundan arâzisi çiftikâta merbût olup Vasovik'lilerin serkeşlerine bir sebep dahi bu maddedir. Zirâ yedi-sekizyüz hânedan ibâret olan Vasovik-i zir bütün Gusinye ağalarının çiftlikâtı olup bunun üçyüz hânesi Akova müdürü mûmâ-ileyh Ali Bey'in olduğu cümle-i tahkîkât-ı âcizânemendir. Bu hâlde cümleden ziyâde Vasovik'in urulmasına mûmâ-ileyhin harîs olması emr-i tabî'dir. Binâen-aleyh müdür olduğu takdirde bahâra kadar dahi sabr edemiyerek bir hâdisе çıkarabilmesi ihtimâli tahdîş-i zihn etmekle mîr-i mûmâ-ileyhin bu inhâsını icrâya cesâret edemedim. Vasovik'liler evân-ı isyânda çiftlik ra'iyeliğinden çıkıp sâhib-i arâzî olmuşlar. Beri taraftan zabt olundukları takdirde yine çiftlik ra'iyyesi olacakları mutâlâ'asiyle Arnavudluk malisorları gibi kullanılmayıp dâimî bir kuvve-i muhâfıza tahtında bulundurulmaları lâzım gelecek. Şurası dahi cây-i dikkat bir maddedir. Buradaki redif taburlarının hâline gelince nasılsa gemilerden kara ya çıkarıldıkları vakit dakılmayıp pek sefil olmuşlar; ve bu cihetle zedelenip içlerine hastalık düşmüş ve bu tarafta mükemmel hastahâneler olmayıp hastalık dahi ziyâde olduğundan lâyıkıyla tedabir-ı tıbbiye icrâ dahi olunamadığı cihetle içleride hayli vefeyât vukû' bulmuştur; ve çünkü bunların ekseri esnânı tecâvüz etmiş olanlardan olmasıyla askerlik etmemiş ve tüfenk tutmamış acemi neferâtın ibâret oldukları hâlde böyle hastalık mülâbesesiyle burada dahi ta'lim ettirilememiş olduklarından işe yarayacak bir hâde bulunmayıp hattâ Mirdita'lılar ile İşkodra dağlıları beyninde mukaddemâ vukû' bulmuş olan mübâyenet üzerine bu esnâda Mat suyu kenârına inen dağları urmak üzere Mirdita'lılar silâhlanıp berikiler dahi müdâfa'a zımında hazırlanmakta oldukları ve işi alevlendirip de bir hâdisе çıkarmak üzere ba'zı müfsidler tahrîbden hâli olmadıkları tahkîk olunmağla tarafeyni tecâvüzden men' için Leş tarafına bir mîkdâr askerle Ahmed Paşa'nın irsâli tezekkür olundukda bu üç taburun sekiz yüz kadar ayak üzerinde eli

tüfeng tutar neferâtı olduğu zâbitânı tarafından ihbâr olunmuş ise de bir kaç defâ dâ'ileri dahi gidip şöylece bir mu'âyene etmiş idüğimden tahkîkât ve meşhûdât-ı dâ'iyâneme göre üç taburdan nihâyet beş-altıyüz nefer sevk olunabileceği anlaşılıp Ahmed Paşa ise bu askerle bir tarafa gidemeyeceğini ve bunlara bedel iki bölük şeshâ-neci ile me'mûriyet kabul edebileceğini kat'iyen beyân eyledi. Hâlbuki mezkûr taburların havâleleri henüz tahsil olunmadığından emr-i idârelerinde ve hastalarına hâne tedârikinde âciz kalmış idik. Bir tarafından dahi her gün içlerinde vefeyât vukû'a gelmekte olduğundan ne yapacağımızı şaşırдық. Binâen-alâ-zâlik bunca mesâil-i mühimme-i serdâr-ı ekremîleri arasında bunun için dahi ba'z-ı ma'rûzât ile efendimizi tasdî'a mecbûr olmuş idim. Mirdita mes'elesi ba'z-ı tedâbir ile bir parça yatıştırılıp Bib Paşa dahi İşkodra'ya gelerek icâbına bakılmaktadır; ve çünkü Râşid Paşa gelerek işe mübâderet edip İsmail Paşa dahi gelmek üzere olduğundan abd-i dâ'ilerinde dahi Dersâadet'e avdet eylemek üzereyim. Fakat tecribesizliğim hasebiyle bu havâlice vukû' bulan hatîfâtının tashihiyle mücerred ikmâl-i ma'lûmât zımında İslâmbol'da olsun emir-nâmeleriyle taraf-ı kemterâneme lûtfen beyân u iş'âr buyurulması niyâ-zındayım.

Bu tarafta Karadağ'lılar kayıklarla İşkodra gölüne çıkıp etrâfa sarkındılık ederek sevâhilin emniyetini selb ettiklerine kanâ'at etmeyip geçende Gramanjor adasının karşısındaki dağa bir top çıkarıp Gramanjor adasını döğmeğe başlamalarıyla ve ol sularda gezerken Boyana vapuruna dahi top atıp hattâ kıç tarafına bir gülle isâbet ettirmiş olmasıyla mezkûr adaya iki top gönderilmiş idi. Ancak dağlılar orada sebât edemiyerek toplarını dahi alıp kaçırıldılar. Aleksandre karşısındaki dağ üzerinde dahi iki top tabyasi inşâsına mübâşeret oradan karakollara şeshâne kurşunu atmağa başlamalarıyla Aleksandre'de bulunan on sekizlik top isti'mâl ile tabyaları hedm ü imhâ olunmuş idi. Binâen-alâ-zâlik vakitli vaktisiz vapur ile ol sularda gezilerek bir taraftan emr-i muhâfazaya ve bir taraftan dahi Gramanjor adasında iki top tabyasi inşâsına sa'y ü gayret olunarak hitâma karîb olmuş ve bu sûretle ol taraftan Karadağ korsanlarının güzergâhları mesdûd olacağı der-kâr bulunmuştur.

Karadağ Baş-knezi pek çok taraflardan asker toplayıp Piva üzerine sevk eylemiş olduğu halde bu sevâhili boş bırakmamak

için bu tarafın ahâlisine dokunmamış ve fakat İşpuzi civârında vâki' Pirokoç nâhiyelerinden külli asker götürmüş olduğu ve bi-hamdî'llâhi te'âlâ sademât-ı savlet-i safderâneleriyle Piva'dan avdet eden Pirokoç bayrakdârı dörder beşer eşkıyâ ile köylerine gelebilmiş oldukları istihbâr ile kesb-i mesâr olunmuş idi. Fakat muahharan bir kerre dahi ol havâliden asker cem'ile Piva üzerine gidip de yine nâil-i merâm olamaz ise bi'l'cümle Karadağ halkını toplayıp da Piva üzerine sevk etmek niyetinde olduğu ba'z-ı cevâsıs vâsitasıyla istihbâr olunmasıyla bâ-telgraf taraf-ı sâmi-i âsafânelerine yazılmış idi. Cenâb-ı Hakk her hâlde efendimizi muvaffak buyursun. İn-şâ-Allahü'l-kerîm himem-i seniyyeleriyle gerek ol tarafın ve gerek bu tarafın müşkilâtı ber taraf olur. Dâ'ilerince dahi beğây-i hüsn-i nazar-ı kîmyâ-eser-i âsafâneleri ahass-ı âmâl olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindedir.

Fi 12 cumâde'l-ülâ sene 278

17

Bar'dan İşkodra mutasarrıfı saâdetlü Râşid Paşa hazretlerine yazılan tahrîrât sûretidir.

İspîç nâhiyesine gidip Nehay kalesini mu'âyene ettim. Hayli noksânı var. Sür'at-i itmâmı farıza-i hâlden bulunduğunu ve kireç ve tahta olmadığından bir hayli dülger işsiz durmakta olduğu hâlde kal'a-i mezkûrenin rûzmerre nân ve sâir ta'yînâtı Bar'dan gönderilmektedir. Hâlbuki bundan sonra buralarda donanmâ-yi hümâyûn bulunamayıp ve sâir kayıklar dahi işlemeyip şimdiki hâlde beşyüz yâhud bin kadar Karadağ'lı ba'z-ı mevâki'e incek olsa yolu kat' edebileceklerinden işbu kara yoluna dahi çendan emniyet olunmayacağı cihetle kal'a-i mezkûrenin hatt-ı muvâsaleti münkâtı' hük-mündedir. Bu hâlde kuvve-i karîbeye gelmiş olan furun ve sıhrîcin¹ seri'an itmâmı ile bir de el değirmeni celb ü irsâl buyrulması ve kişlik zahfresinin hemen bir müsâ'id havada gönderilmesi ve ba'dehû bir taraftan dahi ikmâl-i noksânına himmet olunması vâcibât-ı umûrdandır; ve kal'a-i mezkûrenin noksânı itmâm olundukta muhâfazası için ikiyüz şeşhânci kifâyet edebilir; ve in-şâ-Allah bir müsâ'id vakitte bi'z-zât mu'âyene buyrulur ise pek güzel olur. İspîç bayrakdârının ma'iyetine elli nefer tertib u tahrîr olunmuş idi.

¹ Sıhrîc = sarıç.

Meşhûd-ı âcizânem olan hâl ü mevki'e göre bir çavuş ma'iyetiyle elli nefer daha tahrîr ü irsâl buyrulmasına lüzûm görüyorum. Lâkin *الخطرة الاولى حتماً* fehvâsınca şöylece bir görüşle re'y-i kat'i beyân etmek dahi hatâya akreb olmasıyla artık bundan sonra istihsâl buyrulacak tahkîkât-ı devletlerine göre iktizâsının icrâsı münâsib görünür. Bu havâlinin istihkâmât-ı lâzimesi itmâm olup da az askerle muhâfaza olunabilecek dereceye getirilmesi eğerçi gelecek bahâra kalmış bir maddedir. Ancak ol vakte kadar sûret-i muvakkatede emr-i muhâfazanın ve Nehay kalesini muzâyakaya düşürmemenin çâre-i serî'i düşünölmek icâb-ı hâlden görölmüştür. Bir de Nehay kala'sinde hayli şeyler yapıp ba'zıları nâkis kalmış olduğundan böyle bırakılır ise eyyâm-ı şitâda bozulup alınan masraf hebâ olur. Mişik karyesine kadar gitmek üzere çarık hazırlamış iken hava pek fenâ olduğundan Nehay kalesinden avdet olundu ise de in-şâ-Allah vapur ile Nemçe hudûduna kadar gidip mu'âyene etmek niyyetindeyim.

Mişik maddesi için Mirlivâ izzetlü Ahmed Paşa ile Nemçe konsolosu beyninde ba'z-ı muhâberât cereyân edip timariyân yüzbaşısı Hüseyin Ağa Luha dahi me'mûren ol tarafa gönderilmekle İşkodra'ya avdetinde bir kıt'a mazbata getirmiş idi. Bu evrâka nazar buyrulması ve ba'dehû muhâberât ve tahkîkât-ı lâzimenin icrâsı menû-ı himmet-i devletleridir. Nemçe konsolosunun bâ-telgraf iş'âr buyrulmuş olan cevâbına fi'l-vâki' ahden bir diyecek bulunamıyor. Lâkin Mişik'lilerin münâzi'ün-fih olan arâzide şimdiye kadar kat'-ı eşcâr ve ra'y-i agnâm ede-gelir iken bu sene Avusturya'lılar men'e tasaddî ediyorlar; ve bu iddi'âlarının sebep-i hikmeti nedir, burası tahkîka ve Mişik'lilerin bu arâzi için ellerinde Venediklü vaktinden kalma senedleri olduğundan mu'âyene ve tedkika muhtâcdır. İspîç nâhiyesinde bulunan rumlar öteden beri Karadağ'lı'ya mâil olup Mişik karyesi ahâlisi ise hep rum mezhebinde oldukları cihetle ba yağı Karadağ'lılardan ma'dûd gibi iken şimdilerde içlerinden ba'zıları devlet-i metbû'alarını tanımağa başlamışlar gibi görünür. Avusturyalı ise öteden beri bunları kucaklamağa sa'y ede-gelmiştir. Şimdilik tahkîkât-ı âcizânem bu mertebede olup daha ziyâde ıstı-lâ'ât-ı lâzime bundan sonra vâki' olacak tahkîkât-ı fetânet-âyât-ı devletleriyle fi'le geleceği umûr-ı müsellemedendir.

İspîç nâhiyesinin Papan mahallesinde Karadağ yolu üzerinde vâki' ba'z-ı hânelerin ashâbı Karadağ'lı'ya tâbi' olup fakat ba'z-ı

akrabaları hânelerinde bulunmağla ekseriyâ gece ve gündüz Karadağ'lılar ile berâber mezkûr hânelere gelerek ve Nehay kalesindeki askere söğüp sayarak yine Karadağ'a giderler imiş. Beş-on günden beri gelip gitmez olmuşlar. Sebebi: «*Bayrakdâr'ın askerinin araya vürûdudur, yoksa Bosna tarafıyla meşgul bulunmalarımızdır, bilmem*» deyu kal'a-i mezkûrede bulunan Kolağası beyân eyledi. Mezkûr hânelere kaleden top değil şeshâne kurşunu bile yetişiyor; ve üst taraftaki yol bütün bütün top altıdır. *Bu hâlde gelip giderken niçin men' olanmuyor*» deyu suâl ettiğinde: *Tüfeng atmağa ruh satımız yok*» deyu cevâb verdi. Böyle gider ise bu nâhiye ahâlisi şımarıp Karadağlı'ya mültehiğ hükmüne girerler. Karadağ hüdûduna tecâvüz olunmaması irâde-i seniyye iktizâsından olup ammâ onlar hüdûdun beri tarafına tecâvüz ettiklerinde urulmaması neden iktizâ ediyor, bilmem. Karadağ'ın abluka tahtında olduğu cümle nin ma'lûmudur. Mlaisorlar hatt-ı imtiyâzı geçip Karadağlı'yu urmak isterler. Bizimkiler dahi Karadağlı yakalarına asılsa müdâfa'a etmek istemezler. İşkodra tarafında dahi askerîde bu hâl müşâhede olunmuş idi. Maslahatin iki ucundan gidiliyor ve bu ifrât u tefrît arasında zahmet çekilip ziyân görülüyor. Her mevki'de bulunan me'mûrin ve zâbitâna ta'lîmât mûcibince itâ buyurulması lâzım gelir, zannederim Bunların cümlesi himem-i vâlâ-nehem-i kerîmânelerine kalmış şeyler olmasıyla ol bâbda emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fi 16 cumâde'l-ülâ sene 278